

REIZEN IN ZUID-AFRIKA

IN DE HOLLANDSE TIJD

UITGEGEVEN DOOR

DR. E. C. GODÉE MOLSBERGEN

EERSTE DEEL

TOCHTEN NAAR HET NOORDEN

1652—1686

MET 3 KAARTEN EN 9 PLATEN

W. Steffen

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF

1916

gaan „zijnde oock eens den opperstuyrman, timmerman, ende corporaal van verschreven schip Haerlem soo verde gegaen tot daer d'inwoonders haer huysen stonde ende voor die tijt hare woonplaatsen hielden." Ze waren „vriendelijck ontvangen ende bejegend", waaruit bleek dat de inboorlingen niet zo kwaadaardig waren als velen meenden. Dat er nu en dan wel eens blanken door hen gedood werden, kwam van het „nemen van haer beesten"; zo had bijvoorbeeld het volk van Wollebrant Geleynszen's vloot in 1648 tijdens het bergen van de goederen van de Nieuw-Haerlem „in plaetse van d'inwoonders eenige recompense te doen over het goet tractement aen die van 't schip Haerlem bewesen, 7 à 8 van haer beesten onder de voet geschoten ende sonder betalen wegh genomen." 1)

In den beginne hebben de Hottentotten ook niet in het minste de verkenning van het in de buurt van de Tafelbaai liggende land belemmerd. Zo konden de assistenten Pieter van den Helm en Frederick Verburg al wandelend op ontdekking uitgaan. Het Dagregister vermeldt het op 1 Oktober 1652: dat de assistenten vroeger 2) „eens uitgegaan zijnde agter den Tafelberg om, na de andere zijde van het land om de Zuid, en aldaer gevonden [hadden], volgens hun rapport, eene baai die fraai besloten en vol schoone boschgagie was"; deze baai kreeg de naam van *de Houtbaai*, 3) waarheen herhaaldelijk verkenningen over land en per jacht plaats hadden.

Buiten Jan van Riebeeck's last geschiedde een tocht van vier ontevreden 4). 25 September 1652 leek het of de gehele vestiging aan de Tafelbaai zou verlopen. „Het anker is al weg", zei een bootsman, „de kabel zal welhaast volgen: zijn zijluiden nu weg, daer zullen er welhaast meer deur gaen" 5). Maar 3 Oktober kwam er al een der weglopers terug en kort daarna de overigen, „niet verder kunnende komen dan omtrent 24 mijlen van hier om de Oost". Vertrokken waren ze „op hoop om over land in het vaderland te komen." Hun joernaal is opgenomen in het Dagregister in dato 4 Oktober; met rood krijt was het door Jan Blank 6) geschreven, aanvangend: „In den naam des Heeren Jezu Christi." De uitrusting bestond uit vier beschuiten, wat vis, vier degens, twee pistolen en een hond. Boven-

De tocht der vier deserteurs.

1) „Remonstrantie waerbij cortelijck werdt verthoont ende aangewesen wat dienst voordeel ende proffijt de Vereenighde g'Octroyeerde Oost Indische Compe. sal comen te trecken door 't maecken van een fort ende thuyn aan de Cabo de Bona Esperance", 26 July 1649. Archief te Kaapstad. *Incomende Brieffen &c. 1649. No. 1.*

2) 5 Mei 1652.

3) Op het Rijksarchief te 's Gravenhage bevindt zich het Kaaps Dagregister, in de afdeling Koloniaal Archief, in No. 3966 en volgende delen. Het Dagregister wordt hier met D. aangeduid. *D. 31 Des. 1652 en 11 Julie 1653.*

4) Jan Blank van Mechelen, bootsman; Wiilem Huytjens van Maastricht, bootsgezel; Gerrit Dirkse van Maastricht en Jan van Leyden, soldaten.

5) *D. in dato.*

6) „Copie Journael gehouden by Jan Blanx nevens Jan van Leyen ... &a ... den 24 September passo. uyt haren dienst van hier wegh gelopen, wegghen hun wedervaren." *Kol. Arch. No. 3966. f. 74—75 verso.*

dien had Blank als verdedigingsmiddelen wat „rottekruid, om de wilden, die hem vangen mogten, mede te vergeven” en „item een oud scheermes” meegenomen. In het kort is dit hun wedervaren: 25 September zagen ze twee renosters, een ijzervarken en twee struisvogels. Men volgde het strand. 26 dito, kwam men langs het strand bij Kaap Agulhas. Als voedsel dienden „vier jonge vogels, die in het nest zaten en drie eyeren”, s'avonds toen men aan het strand legerde, wat „clipkonten” 1). De volgende dag trokken de weglopers zeven mijlen langs het strand, tot ze rustten „voor eenen zeer hoogen berg.” Daarna verzamelde men mondkost en „kalbassen om water in te nemen” en 29 September begon de klimpartij, die reeds twee van de reizigers moedeloos maakte. De dag daarop „was Gerrit het ook al moede, en voor mij alleen konde geen dans maken, daarom resolveerden wederom na het fort te trekken, op hoop van barmhartigheid en genade in Gods naam.”

Hun onderneming leerde, wat de ondervinding later herhaaldelijk zou bevestigen, dat landreizen in Zuid-Afrika uiterst bezwaarlijk waren.

In de onmiddellike omgeving van het Fort „de Goede Hoop” kon men verschillende punten met name aanduiden: *de Tafelbaai*, *de Tafelberg*, die voor het eerst tijdens Van Riebeeck's bewind beklommen werd op 29 September 1652, „zijnde zeer moeyelijk om op en af te komen, en boven op vlak met weinig groente bewassen, omtrent zoo breed en drie maal zoo lang als den Dam tot Amsterdam, met eenige plasjes versch water” 2); *de Windberg*, later meest *Duivelsberg* 3) genaamd, *de Leeuwenberg*, verdeeld in *het Hoofd*, *de Rug*, *de Bil* en *de Knie* 4); *de Kloof* 5), tusschen Tafelberg en Leeuwenberg; *de Verse Rivier* 6), waaraan *het Fort* lag; *de Soute Rivier* 7), die in de Tafelbaai uitliep; *de Soete Rivier* 8), „leggende omtrent 1 1/2 mijl van hier bezijden den Tafelberg achter de Zoute Rivier,” en *de Zoutpan* 9).

Bij de tochten in de buurt van het Fort bleek „de zeekant overal seer bar ende clipachtig tegen 't geberghte, ende buyten wat van 't lant af vele

1) Vermoedelijk een verschrijving voor „klipkousen”, een grote soort weekdieren, die zich zeer vast aan de rotsen zuigen. Zie *Dr. O. Dapper. Op cit. bl. 648* en *Peter Kolbe. De Beschrijving van De Kaap de Goede Hoop. Amsterdam. 1727. I. bl. 240.*

2) *D. in dato.*

3) „Nam etiamsi admodum tranquillius alibi sit aer, Mons tamen Mensali maxime continuus, semper eructat flamen Diabolicus (Duyvelsberg) inde dictus.” *Wilhelmi ten Rhijne, Schediasma de Promontorio Bonae Spei ejusve tractus incolis Hottentottis accurante brevesque notas addente Henr. Scretæ S. a Zavorziz. Scafusii. MDCXXXVI.*

4) *D. 27 April 1652 en 13 Aug. 1657.*

5) *D. 21 April 1652.*

6) *D. 5 April 1652.*

7) *Valentijn, Beschrijvinge van de Kaap der Goede Hoop, 1726, deel V, 2 stuk, bl. II,* vermeldt dat de Zoute Rivier ook wel Keizers-rivier genoemd werd, „na zekeren Johannes Keizer, die 'er in verdrank.”

8) *D. 15 Julie 1652.*

9) *D. 31 Des. 1652.*